

Broedvogels van enkele terreinen van Het Flevo-landschap in 2011

Willem van Manen & Symen Deuzeman

Broedvogels van enkele terreinen van Het Flevo-landschap in 2011

Willem van Manen en Symen Deuzeman (Sovon)

SOVON-inventarisatierapport 2010/28
Dit rapport is opgesteld in opdracht
van Het Flevo-landschap

NATUUR DIE ERDIJ
**HET FLEVO
LANDSCHAP**

Colofon

Copyright 2011

Dit rapport is samengesteld in opdracht van het Flevo-landschap door Willem van Manen en Symen Deuzeman (SOVON). Als volgt citeren: van Manen W. & Deuzeman S. 2011. Broedvogels van enkele terreinen van het Flevo-landschap in 2011. SOVON-inventarisatierapport 2011/. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.

Foto's: Symen Deuzeman, Harvey van Diek (Nachtegaal omslag) & Willem van Manen

Niets uit dit rapport mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar worden gemaakt d.m.v. druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van SOVON en/of de opdrachtgever.

Inhoud

1. Inleiding	5
2. Gebiedsbeschrijving	6
3. Werkwijze en omstandigheden in 2011	11
4. Resultaten	14
4.1. Soorten en aantallen in 2011	14
4.2. Vergelijking met eerdere karteringen	18
4.3. Soortbesprekingen	19
5. Conclusies en aanbevelingen	24
6. Literatuur	25
Bijlagen	
Bijlage 1. Vergelijking met resultaten van eerdere karteringen in de in 2011 onderzochte gebieden	
Bijlage 2. Verspreidingskaarten	

1. Inleiding

In het voorjaar van 2011 werden enkele terreinen van het Flevo-landschap (966 ha) geïnventariseerd op broedvogels. Het ging om Schokland (494,3 ha) en het Toppad bij Urk (32,5 ha) in de Noordoostpolder, het Larservaartbos (161,3 ha), Heggenlandschap (22,8 ha) en Wildwallen (37,7 ha) in Oostelijk Flevoland en Ooievaars- en Reigerplas (130,3 ha) en Stichtse Putten (87,2 ha) in Zuidelijk Flevoland. SOVON Vogelonderzoek Nederland voerde de inventarisatie uit in opdracht van Flevo-landschap.

De inventarisatie had ten doel de betekenis van het gebied of delen daarvan voor broedvogels vast te stellen en eventueel beheer te evalueren. Het basismateriaal van de inventarisatie is opgeslagen op het SOVON-bureau te Nijmegen. Digitale bestanden van de waarnemingen zijn terug te vinden in de archieven van SOVON en Flevo-landschap. Voor hulp in het veld en/of totstandkoming van het rapport danken wij: Lukas van Lier, Linde van der Burgh en Roelof Duijff.

Zadelzwam aan de voet van dode Es in het Schokkerbos (Willem van Manen).

2. Gebiedsbeschrijving

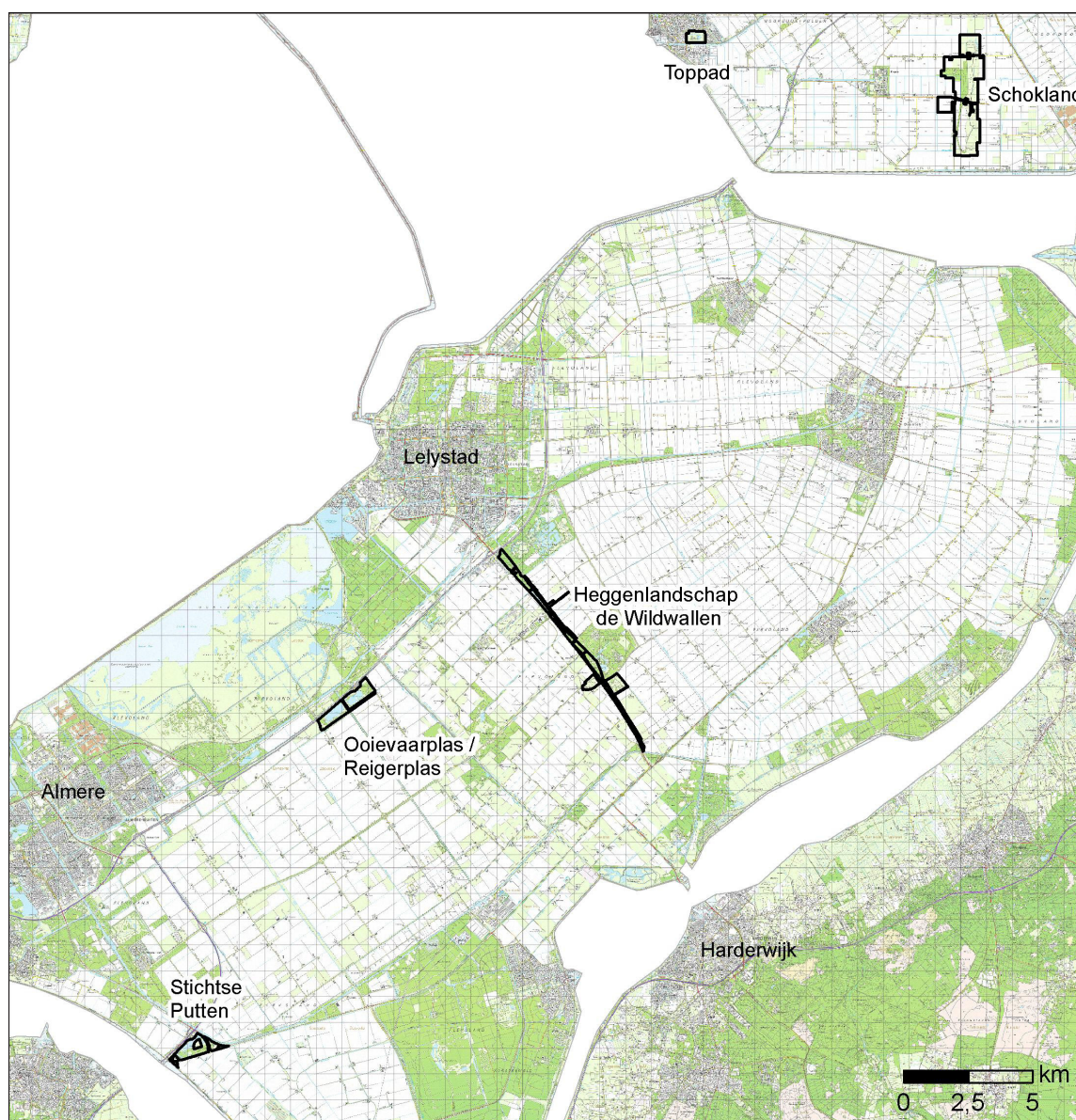
De gezamenlijke terreinen, Schokland (494,3 ha), Toppad bij Urk (32,5 ha), Larservaartbos (161,3 ha), Heggenlandschap (22,8 ha), Wildwallen (37,7 ha), Ooievaars- en Reigerplas (130,3 ha) en Stichtse Putten (87,2 ha) liggen verspreid over de Provincie Flevoland (Figuur 1).

Schokland (494,3 ha)

Aankankelijk als eiland in de Zuiderzee ligt het nu als opduiking in de vlakke Noordoostpolder. Het gebied wordt omringd door uitgestrekte akkers met verspreide boerderijen. Schokland kan van west naar oost globaal worden verdeeld in de grootschalige akkers op een veenachtige bodem, een lange en smalle strook bos op veen met twee zand- en keilemopduikingen, een hoger gelegen

strook grasland en akkers op zeeklei en lager gelegen akkers aan de oostrand, die recentelijk zijn afgegraven in het kader van natuurontwikkeling en waar nu een plasdras-situatie heerst.

De akkers aan de westrand waren in 2011 voor het grootste deel verpacht. Enkele stroken die grenzen aan de bosrand zijn een paar jaar geleden ingeplant met bos en hadden in 2011 een struweelachtig karakter. De bossen zijn tussen 1940 en 1950 aangeplant, meest met es, zomereik en fijnspar. Het bos is minder vaak gedund dan bossen van vergelijkbare leeftijd, zodat de bomen dicht opeen staan. Er is weinig dik staand dood hout aanwezig, maar des te meer liggend. Daar waar open plekken zijn gecreëerd door wind, sterfte of kap, loopt de bosbodem direct vol met jonge opslag van

Figuur 1. Ligging van de geïnventariseerde terreinen (966 ha) in de Provincie Flevoland.

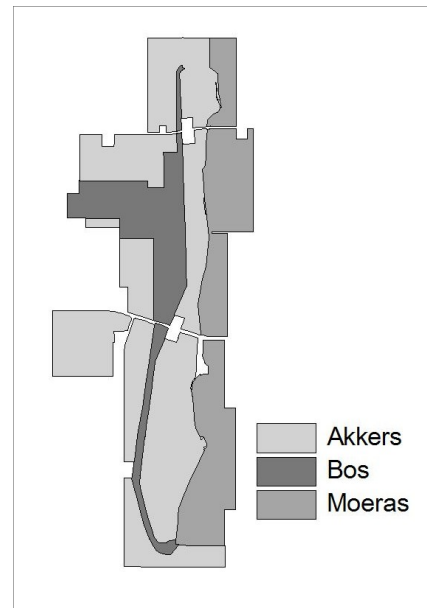
meest es en lokaal berk. De kruidlaag varieert van dotterbloem in de natte delen van het essenbos tot een dicht bramendek in sommige delen met braam en fijnspar. In dichtere delen ontbreekt een kruidlaag. Het natuurontwikkelingsgebied langs de oostrand van Schokland bestaat uit een serie ondiepe plassen en graslanden. De graslanden worden laat in het seizoen gemaaid en in de delen die te nat zijn groeien meest grassen en biezen.

In het algemeen is het rustig in het gebied, maar bij mooi weer liepen veel mensen over de dijkjes in het natuurontwikkelingsgebied ten zuiden van het museum.

Bij de bespreking van broedvogeldichtheden is Schokland opgedeeld in drie delen: akkers, bos en moeras, zoals afgebeeld op het kaartje hiernaast. Kleine delen van als akker betiteld gebied bestaan overigens uit (droog) grasland.

Toppad Urk (32,5 ha)

Het Toppad lag aanvankelijk nog los van Urk, maar wordt er inmiddels geheel door omgeven. Aan de zuidrand ligt een industrieterrein en aan de drie andere zijden grenzen woonwijken, waarvan het Toppad wordt gescheiden door een ringvaart. Een deel is grasland, dat zomerbegrazing kent en de andere helft bestaat uit rietland met struweel van

Figuur 2. Indeling van Schokland in drie landschapstypes ten behoeve van berekeningen van dichtheden in hoofdstuk 4.

Links en rechts boven en linksonder: Diverse bostypes in Schokland, rechtsonder de natuurontwikkeling in Schokland met op de achtergrond het museum (Willem van Manen).

wilgen en enkele plassen. In voormalige slenken is hier en daar een drijvende vegetatie ontstaan, die vervaarlijk golft wanneer je er over heen loopt. Oorspronkelijk bestond het gebied uit kalkrijk zand (bij de Urkers staat het gebied bekend als de witte zandvlakte), maar op veel plekken komt het eerder venig over. Delen van het rietland worden gemaaid ten behoeve van zeldzame vegetaties.

Larservaartbos (161,3 ha)

Het Larservaartbos is een langgerekt (9,6 km lang) bos, aangeplant langs de Larservaart. Het bos ligt geheel op zeeklei en aangeplante bomen zijn populier, es, esdoorn, eik, beuk en enkele perceeltjes Corsicaanse den. Het meeste bos is aangelegd tussen 1960 en 1970, maar vanwege de snelle groei staan er al aanzienlijke bomen (populieren en abelen). In de bossen is een ondergroei aanwezig van brandnetel in de opener percelen, terwijl in dichter essenbos een ondergroei soms ontbreekt. In sommige delen, met name in de smalle zuidelijke uitloper, is nooit bos aangeplant en is ruigte ontstaan, met vlier, wilgen, braam en riet. Daar waar het grenst aan het Larserbos zijn recentelijk voormalige graslandjes uitgegraven tot poelen en slenken. Er is dus meer water dan zichtbaar op de huidige kaarten.

Boven een drogende aalscholver in het Toppad Urk, onder buizerdnest in abeel in het Larservaartbos (Willem van Manen).

Heggenlandschap (22,8 ha)

Het Heggenlandschap is gescheiden van het Larservaartbos door de vierbaans Larserweg. Het betreft een licht golvend gebied, dat volgens de bodemstatistiek geheel op zeeklei ligt. Ooit is er zand in depot gelegd, dat niet helemaal is opgeruimd, zodat delen van het gebied een zandbodem lijken te hebben. Het hele gebied wordt begraasd door een kudde pony's, die hier en daar het patroon van sleedoornhagen doorbreken. Door de pony's is een deel van de hagen van binnen uitgehold, maar er zijn ook delen waar door uitloop van sleedoornwortels dicht struweel aanwezig is, waarin de pony's niet doordringen. In de hagen is veldesdoorn aangeplant, maar zijn ook bomen opgeslagen die er hier en daar ver bovenuit steken.

Wildwallen (37,7 ha)

Qua structuur lijken de Wildwallen wel wat op het Heggenlandschap, maar er staat minder sleedoorn en meer bomen, waardoor het meer weg heeft van een houtwallengebied. Er liggen enkele bosjes, waarin sinds lange tijd geen onderhoud heeft plaatsgevonden. Vanwege de omgevallen bomen zijn deze bosjes bijna ondoordringbaar en groot was mijn (WvM) verbazing toen ik middenin het meest

Boven sleedoornstruweel in door pony's begraasd grasland, onder beverburcht in de Wildwallen (Willem van Manen).

noordelijke bosje een paaltje van een wandelroute ontdekte. Van het paadje zelf was werkelijk geen spoor terug te vinden, wat iets zegt over de enorme groei- en regeneratiekracht van loofbos op zeeklei. Tussen de bosjes en houtwalstructuren liggen graslandjes, die eenmaal per jaar laat in het seizoen worden gemaaid. De meest noordelijke percelen zijn nu een aantal jaren niet gemaaid, vanwege het voorkomen van Kwartelkoning en het grasland is er veranderd in een brandnetelveld.

In het gebied is recent een slenk gegraven die, onderbroken door enkele plassen, uitmondt in de Larservaart. De oevers zijn begroeid met riet en liesgras en in de monding staat wilgenstruweel, waarin Bevers een burcht hebben gemaakt.

Ooievaars- en Reigerplas (130,3 ha)

De Ooievaars- en Reigerplas zijn ontstaan door het winnen van zand voor de aanleg van de snelweg A6. De plassen zijn gegraven in de periode 1974-76 en zijn sinds 1996 in beheer bij het Flevo-landschap. De Ooievaarsplas bestaat hoofdzakelijk uit water met daaromheen rietkragen, ruipte- en brandnetelvelden en vlier- en wilgenstruwelen. Aan de noordoostzijde

ligt een natuurbos, hoofdzakelijk bestaande uit oud opgaand wilgenbos met weelderig struweel en sleedoorn en meidoorns. Hier is veel dood hout aanwezig, dat benut wordt door holenbroeders. Langs de zuidrand is op beperkte schaal populier aangeplant. Er is veel aandacht besteed aan de bestaande watergangen. Deze zijn op een natuurlijke manier ingericht, middels het aanbrengen van flauwe oevers en waterpartijen, waar een mooi vitaal riet groeit. Langs de oevers van de Ooievaarsplas en langs de watergangen in het zuidelijke en westelijke deel werden vrijwel overal sporen van Bevers gevonden. In het oostelijke deel is een grote kunstmatige Oeverzwaluwwand aangelegd, dat jaarlijks bezet is. De Ooievaarsplas heeft vooral een natuurfunctie. Het gebied is uitsluitend toegankelijk via het fietspad, dat via de noord- en oostkant toegankelijk is. Ook is het gebied bereikbaar vanaf restaurant Hajé langs de A6. Een uitkijkheuvel bij het restaurant biedt een goed uitzicht over een groot deel van het gebied.

De Reigerplas wordt omringd door (brandnetel-) ruiptevegetatie met vlierstruwelen. In het westelijke en zuidelijke deel is bos en struikgewas

Een aanzienlijk deel van de Ooievaarsplas bestaat uit brandnetel- en rietruigtevelden met opslag van vlieren (linksboven) en overzicht over de Ooievaarsplas met weelderige opslag van vlieren, wilgen en ruipte (rechtsboven), 4 juni 2011 (Symen Deuzeman).

Met name langs de oevers en brede watergangen van de Ooievaarsplas werden veel sporen gevonden van Bevers (linksonder) en brede watergang met rietkragen in de Ooievaarsplas (rechtsonder), 4 juni 2011 (Symen Deuzeman).

aangeplant, hoofdzakelijk bestaande uit wilg, vlier en populier. Met name de noordelijke helft, tegen de A6 aan, bestaat uit dichte verruigde brandnetel- en rietvelden. De Reigerplas heeft vooral een recreatieve functie en is hoofdzakelijk bedoeld voor rustige waterrecreatie. Het is bereikbaar vanaf de Lage Vaart. Er zijn aanlegsteigers, een botenhelling en een zandstrandje aanwezig. Langs de zuid- en oostrand loopt een fietspad, dat via een fietsbrug in verbinding staat met de Ooievaarsplas en het wegrestaurant Hajé.

Stichtse Putten (87,2 ha)

De Stichtse Putten is ontstaan dankzij de aanleg van de snelweg A28, dat vanaf 1986 plaatsvond. Waar nu de twee plassen liggen, bevond zich toen een groot zanddepot. Het is sinds 1996 in beheer bij het Flevo-landschap. De Stichtse Putten bestaat uit twee grote plassen en aan de oostzijde een nat moerasgebied. De plassen en het moeras is tamelijk ondiep en zijn hiermee zeer in trek bij watervogels. Het rietmoeras bestaat uit oud overjarig rietland dat

in het water staat en langs de plassen zijn rietkragen aanwezig.

Het gebied wordt begrensd door aanplant van gemengd loofbos en struweel, hoofdzakelijk bestaande uit populier, es, esdoorn, wilg en vlierstruwelen. Er is een weelderige ondergroei aanwezig van jonge loofhoutopslag, bramen en brandnetels. De laatste jaren heeft er de nodige kap plaatsgevonden van populierenbossen. De noordwestelijke helft langs de snelweg bestaat voor een groot deel uit brandnetel-, riet- en ruigtevelden en opgeslagen wilgenbos. Langs de watergangen in het gebied is een brede rietkraag aanwezig. Centraal in het gebied ligt een groot grasland, dat gebruikt wordt als modelvliegtuigveld.

De ligging van de Stichtse Putten vormt de verbindende schakel tussen de bossen in het Gooi en die in Flevoland. Planten en dieren kunnen zich vanuit het Gooi vestigen of juist andersom.

Het bos is voor het publiek vrij toegankelijk op wegen en paden.

Overzicht over de grote plas van de Stichtse Putten (linksboven) en uitgestrekte brandnetel-, riet- en ruigtevelden in het noordwestelijke deel langs de snelweg (rechtsboven), 11 juni 2011 (Symen Deuzeman).

Overzicht over de grote plas met op de achtergrond opgaand populieren- en wilgenbos (linksonder) en reegeit met kalfje in het populierenbos; let op de weelderige tweede boom- en struiklaag (rechtsonder), 11 juni 2011 (Symen Deuzeman).

3. Werkwijze en omstandigheden in 2011

Weersomstandigheden

De winter van 2011 was vrij koud, met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 2,3 °C, tegen een langjarig gemiddelde van 3,3 °C. Het koude karakter van de winter kwam vrijwel volledig voor rekening van december. Het is niet aannemelijk dat de winter van 2011 een zware tol heeft geëist onder de broedvogels.

Met gemiddeld over het land 49 mm neerslag, tegen normaal 172 mm was de lente van 2011 de droogste in minstens een eeuw. Landelijk gemiddeld scheen de zon 713 uren tegen 517 normaal. Daarmee was de lente van 2011 de zonnigste lente in minstens honderd jaar. Met in De Bilt een gemiddelde temperatuur van 11,0 °C tegen een langjarig gemiddelde van 9,5 °C was de lente de op één na zachtste sinds het begin van de regelmatige waarnemingen in 1706. Het droge, zonnige en zachte weer leverde in de regel uitstekende inventarisatieomstandigheden op, maar de droogte kan een negatieve invloed hebben gehad op vestiging van watervogels en sommige weidevogels.

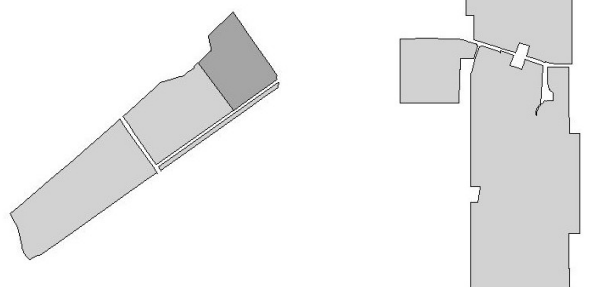
Overige condities voor vogels

Het was een matig veldmuizenjaar en er was geen sprake van grootschalige rupsenvraat in zomereik.

Keuze van geïnventariseerde soorten

Alleen enkele bijzonder algemene soorten (Winterkoning, Roodborst, Merel, Tjiftjaf, Fitis, Koolmees, Pimpelmees, Gaai en Vink) zijn niet integraal geïnventariseerd, omdat kartering van

Figuur 3. Deel van Ooievaarsplas (links) en Schokland (donkergrijs gemarkeerd), waarin ook algemene broedvogelsoorten werden gekarteerd. Toppad Urk (niet afgebeeld) werd integraal op alle soorten onderzocht.

deze soorten een andere aanpak vereist en vooral veel meer tijd kost. Deze soorten zijn wel gekarteerd in enkele proefvlakken (Figuur 3). Het gaat om een deel van de Ooievaarsplas (27,9 ha), het Toppad bij Urk (32,5 ha) en een deel van Schokland (40,7 ha). In het geval van de Ooievaarsplas bestond het proefvlak nagenoeg helemaal uit moerasbos met struweel en riet en brandnetelruigte, het Toppad uit riet, grasland en enkele struwelen en plasjes en Schokland uit aangeplant opgaand gemengd bos.

Veldwerk

Er werden vijf integrale inventarisatieronden uitgevoerd in de periode eind maart tot begin juli

Overzicht van een deel van het BMP-A plot in de Ooievaarsplas; het deel met brandnetel-rietruigtevelden en opslag met vlier; 4 juni 2011 (Symen Deuzeman).

Tabel 1. Bezoekdata en tijden in enkele terreinen van het Flevo-landschap in 2011.

Larservaartbos*			Toppad Urk		
25-mrt	8:00	12:00	24-mrt	12:10	13:55
25-mrt	12:00	13:20	8-apr	7:50	9:10
9-apr	6:55	8:30	22-apr	5:40	7:00
9-apr	8:30	13:30	21-mei	3:30	3:45
23-apr	7:10	16:45	21-mei	7:15	9:00
20-mei	2:50	12:45	15-jun	3:20	3:35
10-jun	11:10	16:10	15-jun	14:15	17:00
15-jun	3:50	8:00	Ooievaars-Reigerplas		
Schokland			25-mrt	7:45	12:00
24-mrt	6:45	11:50	9-apr	10:30	16:10
8-apr	6:30	7:40	23-apr	6:10	16:39
8-apr	9:20	14:45	4-jun	4:50	13:20
22-apr	7:15	12:15	27-jun	20:10	23:50
21-mei	4:00	7:00	7-jul	20:00	21:30
21-mei	9:15	14:55	Stichtse Putten		
15-jun	2:10	3:10	25-mrt**	12:00	14:30
15-jun	8:10	14:00	9-apr	7:15	10:30
			7-mei	6:00	11:10
			11-jun	6:05	13:40
			28-jun	0:05	0:55
			5-jul	20:10	23:45

*Larservaartbos inclusief Heggenlandschap en Wildwallen; ** = twee waarnemers actief.

(Tabel 1). Er werd 141 uur 40 minuten besteed aan veldwerk, wat neerkomt op 8,8 minuten per hectare. In mei en juni werden schemerrondes gemaakt. De kartering werd lopend en waar mogelijk fietsend uitgevoerd. Van roofvogels en kraaien werden nesten gezocht, in het geval van de roofvogels is in de meeste gevallen het broedsucces bepaald. Bij

veel nesten is tenminste éénmaal geklommen. Bij alle soorten is veel aandacht besteed aan uitsluitende waarnemingen. Willem van Manen karteerde het Larservaartbos, de Wildwallen, Heggenlandschap, Toppad Urk en Schokland, Symen Deuzeman de Ooievaars- en Reigerplas en de Stichtse Putten.

Typische broedhouding van Zanglijster. Dit nest zat vlak langs het fietspad in het Larservaartbos, waardoor de vogel niet afvloog. De foto is genomen op 9 april, ruim voordat zangwaarnemingen als territorium kunnen worden meegeteld. Eenmaal met eieren neemt de zangactiviteit van Zanglijsters sterk af, met als gevolg dat juist succesvolle broedvogels een lagere trefkans hebben. Gelukkig voor de karteerder hebben Zanglijsters doorgaans een tweede zangpiek rond eind mei en juni (Willem van Manen).

Uitwerking en interpretatie

Waarnemingen zijn vanaf de (papieren) veldkaart overgezet in de database van SOVON, waarbij meestal de standaard-broedcode werd meegegeven, maar in geval van zeldzame soorten en nestvondsten, werd deze code aangepast. De waarnemingen zijn geclusterd tot territoria met behulp het door SOVON ontwikkelde autoclusterprogramma volgens de criteria in van Dijk & Boele (2011). Vanwege het kleinere aantal bezoeken dan vereist in het BMP, zijn de criteria op enkele fronten versoepeld: De

voorste datumgrens is met vijf dagen vervroegd en voor een territorium is slechts één (in van Dijk & Boele 2011 soms meer) geldige waarneming tussen de datumgrenzen nodig. Doordat tijdens de gebiedskartering (zoals onderhavige) vaak gebieden worden gekarteerd die groter zijn dan het gemiddelde BMP-proefvlak en verspreiding een belangrijke component is in dit type onderzoek, zijn enkele fusie-afstanden vergroot van 100 naar 200 m, van 200 naar 300 m en van 300 naar 500 m (zie criteria afgedrukt op verspreidingskaarten).

4. Resultaten

4.1. Soorten en aantallen in 2011

In het gebied werden 93 soorten broedvogels vastgesteld, waarvan er 84 integraal werden geteld (Tabel 2). Drie-en-twintig soorten staan op de Rode Lijst van de Nederlandse Broedvogels (van Beusekom *et al.* 2004) en zijn in Tabel 2 met een

* gemarkeerd. Om de aantallen en dichtheden wat meer zeggingskracht te geven, is Schokland onderverdeeld in bos (84 ha), akkers (276 ha) en moeras (natuurontwikkelingsgebied van graslanden en plassen)(134 ha). Deze verdeling is terug te vinden in Figuur 2 in hoofdstuk 2. Dichtheden staan in Tabel 3.

Tabel 2. Aantallen van integraal gekarteerde soorten broedvogels in enkele terreinen van het Flevo-landschap in 2011.

Soort	Heggen- Landsch.	Larser- Vaartb.	Ooiev./ Reigerpl.	Schokl. akkers	Schokl. bos	Schokl. moeras	Stichtse Putten	Toppad Urk	Wild- wallen	Totaal
Dodaars	-	-	1	-	-	-	4	2	1	8
Fuut	-	-	7	-	-	-	4	-	-	11
Roerdomp*	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Knobbelzwaan	-	-	-	-	-	3	2	1	1	7
Grauwe Gans	-	-	1	-	-	2	59	15	-	77
Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	9	-	-	9
Brandgans	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Nijlgans	-	1	-	-	1	-	2	2	-	6
Bergeend	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Krakeend	-	1	6	-	-	11	14	-	1	33
Wilde Eend	-	5	11	2	1	92	13	25	1	150
Zomertaling*	-	-	-	-	-	7	-	-	-	7
Slobeend*	-	-	-	-	-	12	6	-	-	18
Krooneend	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Tafeleend	-	-	-	-	-	-	3	-	-	3
Kuifeend	-	2	8	-	-	2	18	4	-	34
Bruine Kiekendief	-	-	-	-	-	-	-	2	-	2
Havik	-	1	-	-	2	-	-	-	-	3
Buizerd	-	8	2	-	4	-	4	1	2	21
Torenavalk	-	-	-	-	-	1	1	-	-	2
Kwartel	-	1	-	1	-	2	-	-	-	4
Waterral	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2
Porseleinhoen*	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Kleinst Waterhoen	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Waterhoen	-	-	-	-	-	2	-	1	1	4
Meerkoet	-	5	8	-	-	20	19	6	1	59
Scholekster	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Kievit	-	-	-	-	-	29	-	-	-	29
Watersnip*	-	-	-	-	-	2	-	-	-	2
Grutto*	-	-	-	-	-	6	-	-	-	6
Tureluur*	-	-	-	-	-	9	-	-	-	9
Holenduif	-	-	2	-	2	1	1	1	-	7
Houtduif	3	13	9	-	13	1	7	9	4	59
Zomertortel*	-	-	3	-	-	-	-	-	1	4
Koekoek*	-	1	3	-	-	-	3	1	1	9
Steenuil*	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
IJsvogel	-	1	1	-	-	-	1	-	-	3
Grote Bonte Specht	1	12	6	-	9	-	6	1	2	37
Kleine Bonte Specht	-	-	1	-	1	-	-	-	-	2

vervolg tabel 2

Soort	Heggen- Landsch.	Larser- Vaartb.	Ooiev./ Reigerpl.	Schokl. akkers	Schokl. bos	Schokl. moeras	Stichtse Putten	Toppad Urk	Wild- wallen	Totaal
Veldleeuwerik*	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3
Oeverzwaluw	-	-	98	-	-	-	-	-	-	98
Boerenzwaluw*	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Boompieper	1	1	-	14	-	-	1	-	2	19
Graspieper*	-	-	-	-	-	5	-	-	-	5
Gele Kwikstaart*	-	-	-	-	-	3	-	-	-	3
Witte Kwikstaart	-	-	5	-	-	-	-	-	-	5
Heggenmus	3	14	17	-	4	2	11	7	5	63
Nachtegaal*	2	10	22	-	-	-	6	2	2	44
Blauwborst	-	2	2	-	-	-	8	4	-	16
Gekraagde Roodstaart	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Soepgans vreemde plek	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1
Zanglijster	3	82	23	-	21	1	17	2	11	160
Grote Lijster	-	4	-	-	2	-	-	-	-	6
Sprinkhaanzanger	-	3	11	-	-	-	7	2	2	25
Snor*	-	-	-	-	-	-	3	1	-	4
Rietzanger	-	-	1	-	-	-	2	3	-	6
Bosrietzanger	-	54	78	6	-	5	40	5	2	190
Kleine Karekiet	-	23	31	2	-	20	54	37	2	169
Spotvogel*	3	1	3	-	-	-	-	-	-	7
Braamsluiper	-	-	-	-	-	1	-	1	-	2
Grasmus	-	15	51	18	-	5	39	5	5	138
Tuinfluitier	4	43	47	3	18	3	34	4	8	164
Zwartkop	9	89	85	4	42	-	31	7	12	279
Goudhaan	-	-	-	-	8	-	-	-	-	8
Grauwe Vliegenvanger*	-	1	2	1	1	-	-	-	-	5
Bonte Vliegenvanger	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
Baardman	-	-	-	-	-	-	2	-	-	2
Staartmees	1	7	5	1	2	-	2	1	-	19
Matkop*	-	3	7	-	2	-	6	-	1	19
Boomklever	-	2	1	-	3	-	1	-	-	7
Boomkruiper	1	13	8	-	14	-	7	-	1	44
Wielewaal*	-	2	-	-	-	-	-	-	-	2
Ekster	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
Kauw	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Zwarte Kraai	1	3	1	-	2	-	2	3	1	13
Spreeuw	-	1	2	1	1	-	11	-	-	16
Huismus*	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Ringmus*	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Groenling	1	28	9	1	1	-	5	-	3	48
Putter	1	2	6	1	1	-	4	-	1	16
Kneu*	-	4	1	5	-	3	5	-	-	18
Goudvink	-	-	-	-	1	-	-	-	-	1
Appelvink	1	34	10	1	21	1	6	1	2	77
Rietgors	-	10	6	-	-	10	23	7	-	56

Tabel 3. Dichtheden van integraal gekarteerde soorten broedvogels in enkele terreinen van het Flevo-landschap in 2011.

Soort	Heggen-	Larser-	Ooiev./	Schokl.	Schokl.	Schokl.	Stichtse	Toppad	Wild-	Totaal
	Landsch.	Vaartb.	Reigerpl.	akkers	bos	moeras	Putten	Urk	wallen	
Dodaars	-	-	0,8	-	-	-	4,6	6,2	2,7	0,8
Fuut	-	-	5,4	-	-	-	4,6	-	-	1,1
Roerdomp	-	-	-	-	-	-	-	3,1	-	0,1
Knobbelzwaan	-	-	-	-	-	2,2	2,3	3,1	2,7	0,7
Grauwe Gans	-	-	0,8	-	-	1,5	67,7	46,2	-	8,0
Canadese Gans	-	-	-	-	-	-	10,3	-	-	0,9
Brandgans	-	-	-	-	-	-	1,1	-	-	0,1
Nijlgans	-	0,6	-	-	1,2	-	2,3	6,2	-	0,6
Bergeend	-	-	-	-	-	-	1,1	-	-	0,1
Krakeend	-	0,6	4,6	-	-	8,2	16,1	-	2,7	3,4
Wilde Eend	-	3,1	8,4	0,7	1,2	68,9	14,9	76,9	2,7	15,5
Zomertaling	-	-	-	-	-	5,2	-	-	-	0,7
Slobeend	-	-	-	-	-	9,0	6,9	-	-	1,9
Krooneend	-	-	-	-	-	-	2,3	-	-	0,2
Tafeleend	-	-	-	-	-	-	3,4	-	-	0,3
Kuifeend	-	1,2	6,1	-	-	1,5	20,6	12,3	-	3,5
Bruine Kiekendief	-	-	-	-	-	-	-	6,2	-	0,2
Havik	-	0,6	-	-	2,4	-	-	-	-	0,3
Buizerd	-	5,0	1,5	-	4,8	-	4,6	3,1	5,3	2,2
Torenvalk	-	-	-	-	-	0,7	1,1	-	-	0,2
Kwartel	-	0,6	-	0,4	-	1,5	-	-	-	0,4
Waterral	-	-	-	-	-	0,7	-	3,1	-	0,2
Porseleinhoen	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	0,2
Kleinst Waterhoen	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	0,2
Waterhoen	-	-	-	-	-	1,5	-	3,1	2,7	0,4
Meerkoet	-	3,1	6,1	-	-	15,0	21,8	18,5	2,7	6,1
Scholekster	-	-	-	-	-	0,7	-	-	-	0,1
Kievit	-	-	-	-	-	21,7	-	-	-	3,0
Watersnip	-	-	-	-	-	1,5	-	-	-	0,2
Grutto	-	-	-	-	-	4,5	-	-	-	0,6
Tureluur	-	-	-	-	-	6,7	-	-	-	0,9
Holenduif	-	-	1,5	-	2,4	0,7	1,1	3,1	-	0,7
Houtduif	13,2	8,1	6,9	-	15,5	0,7	8,0	27,7	10,6	6,1
Zomertortel	-	-	2,3	-	-	-	-	-	2,7	0,4
Koekoek	-	0,6	2,3	-	-	-	3,4	3,1	2,7	0,9
Steenuil	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	0,1
IJsvogel	-	0,6	0,8	-	-	-	1,1	-	-	0,3
Grote Bonte Specht	4,4	7,4	4,6	-	10,7	-	6,9	3,1	5,3	3,8
Kleine Bonte Specht	-	-	0,8	-	1,2	-	-	-	-	0,2
Veldleeuwerik	-	-	-	-	-	2,2	-	-	-	0,3
Oeverwaluw	-	-	75,2	-	-	-	-	-	-	10,1
Boerenwaluw	-	-	0,8	-	-	-	-	-	-	0,1
Boompieper	4,4	0,6	-	5,1	-	-	1,1	-	5,3	2,0
Graspieper	-	-	-	-	-	3,7	-	-	-	0,5
Gele Kwikstaart	-	-	-	-	-	2,2	-	-	-	0,3
Witte Kwikstaart	-	-	3,8	-	-	-	-	-	-	0,5
Heggenmus	13,2	8,7	13,0	-	4,8	1,5	12,6	21,5	13,3	6,5
Nachtegaal	8,8	6,2	16,9	-	-	-	6,9	6,2	5,3	4,6
Blauwborst	-	1,2	1,5	-	-	-	9,2	12,3	-	1,7
Gekraagde Roodstaart	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-	0,1
Soepgans	-	-	-	-	-	-	1,1	-	-	0,1
Zanglijster	13,2	50,8	17,7	-	25,0	0,7	19,5	6,2	29,2	16,6

vervolg tabel 3

Soort	Heggen- Larser-		Ooiev./ Reigerpl.	Schokl. akkers	Schokl. bos	Schokl. moeras	Stichtse Putten	Toppad		Wild- wallen	Totaal
	Landsch.	Vaartb.						Urk	Urk		
Grote Lijster	-	2,5	-	-	2,4	-	-	-	-	-	0,6
Sprinkhaanzanger	-	1,9	8,4	-	-	-	8,0	6,2	5,3	2,6	
Snor	-	-	-	-	-	-	3,4	3,1	-	0,4	
Rietzanger	-	-	0,8	-	-	-	2,3	9,2	-	0,6	
Bosrietzanger	-	33,5	59,9	2,2	-	3,7	45,9	15,4	5,3	19,7	
Kleine Karekiet	-	14,3	23,8	0,7	-	15,0	61,9	113,8	5,3	17,5	
Spotvogel	13,2	0,6	2,3	-	-	-	-	-	-	0,7	
Braamsluiper	-	-	-	-	-	0,7	-	3,1	-	0,2	
Grasmus	-	9,3	39,1	6,5	-	3,7	44,7	15,4	13,3	14,3	
Tuinfluitier	17,5	26,7	36,1	1,1	21,5	2,2	39,0	12,3	21,2	17,0	
Zwartkop	39,5	55,2	65,2	1,4	50,1	-	35,6	21,5	31,8	28,9	
Goudhaan	-	-	-	-	9,5	-	-	-	-	0,8	
Grauwe Vliegenvanger	-	0,6	1,5	0,4	1,2	-	-	-	-	0,5	
Bonte Vliegenvanger	-	0,6	-	-	-	-	-	-	-	0,1	
Baardman	-	-	-	-	-	-	2,3	-	-	0,2	
Staartmees	4,4	4,3	3,8	0,4	2,4	-	2,3	3,1	-	2,0	
Matkop	-	1,9	5,4	-	2,4	-	6,9	-	2,7	2,0	
Boomklever	-	1,2	0,8	-	3,6	-	1,1	-	-	0,7	
Boomkruiper	4,4	8,1	6,1	-	16,7	-	8,0	-	2,7	4,6	
Wielewaal	-	1,2	-	-	-	-	-	-	-	0,2	
Ekster	-	-	-	-	-	-	-	3,1	-	0,1	
Kauw	-	-	-	-	-	0,7	-	-	-	0,1	
Zwarte Kraai	4,4	1,9	0,8	-	2,4	-	2,3	9,2	2,7	1,3	
Spreeuw	-	0,6	1,5	0,4	1,2	-	12,6	-	-	1,7	
Huisemus	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	0,1	
Ringmus	-	-	-	0,4	-	-	-	-	-	0,1	
Groenling	4,4	17,4	6,9	0,4	1,2	-	5,7	-	8,0	5,0	
Putter	4,4	1,2	4,6	0,4	1,2	-	4,6	-	2,7	1,7	
Kneu	-	2,5	0,8	1,8	-	2,2	5,7	-	-	1,9	
Goudvink	-	-	-	-	1,2	-	-	-	-	0,1	
Appelvink	4,4	21,1	7,7	0,4	25,0	0,7	6,9	3,1	5,3	8,0	
Rietgors	-	6,2	4,6	-	-	7,5	26,4	21,5	-	5,8	

Enkele soorten werden uitsluitend in proefvlakken onderzocht (Hoofdstuk 3). Aantallen en dichtheden staan in Tabel 4.

Tabel 4. Aantallen en dichtheden van broedvogels die uitsluitend in drie proefvlakken werden onderzocht (zie hoofdstuk 3).

Soort	Ooiev./Reigerplas		Schokland bos		Toppad Urk		Totaal	
	N	N/10 ha	N	N/10 ha	N	N/10 ha	N	N/10 ha
Winterkoning	14	5,0	10	2,5	5	1,5	29	2,9
Roodborst	4	1,4	10	2,5	-	-	14	1,4
Merel	9	3,2	12	2,9	2	0,6	23	2,3
Tjiftjaf	18	6,5	18	4,4	23	7,1	59	5,8
Fitis	22	7,9	4	1,0	13	4,0	39	3,9
Pimpelmees	5	1,8	12	2,9	4	1,2	21	2,1
Koolmees	3	1,1	15	3,7	6	1,8	24	2,4
Gaai	1	0,4	6	1,5	2	0,6	9	0,9
Vink	4	1,4	11	2,7	-	-	15	1,5

De bossen in het onderzochte gebied verkeren met uitzondering van het Schokkerbos in een soort van pionierfase. Dit is te zien aan de grote aantallen struweelvogels als Nachtegaal, Bosrietzanger, Grasmus, Heggenmus en Fitis. Ook soorten van jongere bossen, zoals Tjiftjaf en Matkop, die in de overige bosachtige terreinen veelal algemeen waren, waren schaars of ontbraken in Schokland. Het omgekeerde gold voor Havik, Kleine Bonte Specht, Grote Bonte Specht, Grote Lijster, Boomkruiper en Boomklever, Koolmees en Pimpelmees, die de hoogste dichtheden behaalden in de oudere bossen en in een aantal gevallen vooralsnog ontbraken in de jongere bossen.

In de ondiepe wateren van de jonge natuurontwikkeling in Schokland waren het vooral Wilde Eend, Zomertaling, Slobeend, ralachtigen en steltlopers die algemener waren dan in de andere terreinen. Soorten van rietkragen of rietvelden ontbraken er echter hoegenaamd, met uitzondering van enkele Kleine Karekieten en Rietgorzen. Rietvogels waren juist algemeen in de wat rijkere rietkragen rond de plassen van Toppad Urk, Ooievaars- en Reigerplas en de Stichtse Putten. Deze in het algemeen diepere wateren leverden ook de grootste aantallen op van Dodaars en Fuut, duikeenden en Grauwe Gans.

De akkers in Flevoland zijn in het algemeen bijzonder vogelarm. Dit komt niet goed uit de verf in Tabel 2 en 3 (Schokland akkers). Daarin lijkt het of er een behoorlijk aantal struweelsoorten voorkomt in de randen van de akkers. Deze rijkdom wordt echter vooral veroorzaakt doordat delen van akkers tegen de bosrand recent zijn ingeplant met boompjes, waartussen ruigte is opgeslagen. Hierin zat in 2011 een groot aantal Grasmussen, maar ook wat Bosrietzangers, Kneuen en Boompiepers. In de opener akkers rond Schokland (buiten inventarisatiegebied) zat een enkele Kievit of Gele Kwikstaart en verder bitter weinig.

4.2. Vergelijking met eerdere karteringen

Schokland werd onderzocht in 1991 en 1998 door resp. Frank de Roder en Marcel Bonder (Bonder 1998), Toppad Urk in 1974, 1987, 1991-98 (Bonder 1998), Wildwallen, Heggenlandschap, Ooievaars- en Reigerplas en Stichtse Putten in 1999 (Bron) en het Larservaartbos in 2000 (Bron). De resultaten zijn methodologisch behoorlijk vergelijkbaar, probleem is dat soms niet duidelijk was of sprake is van een harde nul-waarneming of dat een soort niet is geteld. De resultaten staan in bijlage 1.

In het algemeen zijn de gebieden minder soortenrijk geworden. In het in 1991, 1998 en 2011 gekarteerde gedeelte van het **Schokkerbos** nam het aantal

soorten broedvogels af van 56 naar 55 tot 43. Daarbij moet worden aangetekend dat het voorkomen van de Glanskop in 1991 onwaarschijnlijk is en het aan de boude kant was om in 1998 een territorium van Kleine Bonte specht op te voeren aan de hand van een waarneming in juni en van een Zwarte Specht op basis van een enkele waarneming van een individu. De meeste soorten die hun optimum vinden in jonger bos of struweel zijn in aantal afgenomen, terwijl soorten van rijper bos in aantal zijn toegenomen of gelijk gebleven.

In het **Toppad bij Urk** is het aantal soorten naar het lijkt geleidelijk toegenomen, maar inmiddels waarschijnlijk over zijn hoogtepunt heen. De weidevogels zijn in de afgelopen tien jaar verdwenen, maar enkele soorten van open moerasgebieden weten hun bestaan in het gebied behoorlijk te rekken, al nam de Blauwborst behoorlijk in aantal af. Leuk is de vestiging van een Snor, die niet eerder in het gebied werd vastgesteld. Slechts een beperkte oppervlakte begint dicht te lopen met bos en dit leverde recentelijk een vergroting van het aantal bosvogels als Buizerd, Zwartkop, Zanglijster, Staartmees en Appelvink op.

In het **Larservaartbos** werden enkele soorten die in 2000 wel werden vastgesteld, in 2011 niet waargenomen. Het gaat om Glanskop, waarbij de kans vrij groot is dat het een foute determinatie betreft, Goudhaan, Zomertortel, Houtsnip, Holenduif, Fuut en Waterhoen. Bij Fuut en Waterhoen speelt de begrenzing van het gebied een rol, omdat kennelijk in 2000 de vogels in de Larservaart (die geen eigendom is) zijn meegeteld. In het algemeen zijn soorten van jonger bos en struweel in aantal afgenomen of verdwenen (Zomertortel, Koekoek, Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Grasmus), waarbij de toename van de Nachtegaal opmerkelijk is. Soorten van ouder bos zijn in aantal toegenomen of nieuw als broedvogel verschenen (Grote Bonte Specht, Boomklever, Appelvink).

In de **Wildwallen** zijn ondanks de geringe oppervlakte zowel soortenspectrum als aantallen sinds de eerste kartering in 1999 hoegenaamd niet veranderd.

Het **Heggenlandschap** is minder vogelrijk dan tijdens voorgaande karteringen. Verschillen zitten deels in verlies van insecten die vooral gebruik maken van de kruidlaag, zoals Sprinkhaanzanger en Grasmus, maar ook van zaadeters als Groenling, Putter en Kneu. Mede omdat een dergelijke trend niet in de landschappelijk enigszins overeenkomstige Wildwallen werd waargenomen, is het mogelijk dat een verklaring moet worden gezocht in de jaarrond begrazing door pony's.

Qua soorten is de **Ooievaars/Reigerplas** er tussen 1999 en 2011 niet op achteruit gegaan. Helaas is in 1999 een behoorlijk aantal soorten niet gekarteerd, maar de flinke achteruitgang van Blauwborst, Sprinkhaanzanger en Rietzanger en in mindere

mate Rietgors insinueren dat de vegetatie dichter is geworden. Toename van bosvogels als Boomkruiper, Matkop, Grote Bonte Specht en Appelvink doen vermoeden dat open en met riet begroeide delen hebben plaatsgemaakt voor bos.

De **Stichtse Putten** zijn sinds 1999 alle steltlopers kwijtgeraakt. Daarmee in lijn ligt het verdwijnen van Zomertaling, Graspieper en Gele Kwikstaart. Ervoor in de plaats zijn eenden en ganzen gekomen, waarbij de Grauwe Gans met 59 paren reeds bijzonder talrijk is. Bij de moerasvogels is het soortenspectrum uitgedund door het verdwijnen van Waterral, Waterhoen, Buidelmees en een sterke afname van Blauwborst. Opmerkelijk is de Snor als nieuwe broedvogel. In het ouder geworden bos zijn Grote Bonte Specht, Boomkruiper en Matkop toegenomen en vestigde zich de Boomklever. De destijds nog behoorlijk talrijke Spotvogel was in 2011 verdwenen.

Bij een natuurlijke successie in terreinen op relatief rijke gronden, zoals in Flevoland is de verwachting dat een terrein van grasachtige (riet, zeggen, grassen) pioniersituaties via wilgenstruweel in een (moeras) bos verandert. In veel van de in 2011 onderzochte terreinen is dit proces versneld door al in de beginfase bos aan te planten. Vanwege de geringe fluctuaties in waterstanden en de onwaarschijnlijkheid van het voorkomen van branden, kan deze successie alleen door menselijk toedoen in de vorm van graven, kappen of begrazen met vee worden vertraagd of omgebogen. Als gevolg van de natuurlijke successie zijn de volgende veranderingen in de broedvogelstand te verwachten:

- Van steltlopers en plas-dras-eenden naar Moerasvogels;
- Van moerasvogels naar struweelsoorten;
- Van struweelsoorten naar bosvogels.

Voor elke fase zijn enkele kensoorten aanwijzen die vooral in een bepaald successiestadium pieken en zowel daarvoor als daarna veel minder talrijk zijn.

1. Bergeend, Plevieren, Kluut, Gele Kwikstaart;
2. Graspieper, Rietzanger, Blauwborst;
3. Grasmus, Bosrietzanger, Fitis, Kneu;
4. Nachtegaal, Heggenmus, Tuinfluiter;
5. Matkop, Zomertortel;
6. Grote Bonte Specht, Boomklever.

Aan de hand van het aantalsverloop in de geïnventariseerde terreinen kunnen we min of meer vaststellen in welk successiestadium ze verkeren.

Schokland bos: 6

Schokland akkers: 3

Schokland natuurontwikkeling 1-2

Toppad Urk: 3-4

Larservaartbos: 4-6

Wildwallen: 4-5

Heggenlandschap 4

Ooievaars/Reigerplas 3-5

Stichtse Putten 3-5

In het algemeen geldt dat hoe meer beheersingrepen in een gebied zijn getroffen, hoe meer successiestadia er te vinden zijn en hoe groter het arsenaal aan broedvogels. Het achterwege laten van (rigoureuze) beheersingrepen leidt daarentegen tot een geleidelijke afname van het aantal broedvogels. Wij pleiten er voor om bij evaluatie van beheer rekening te houden met een geleidelijke afname van het aantal soorten en daarbij dus niet de conclusie te trekken dat er slecht is beheerd. De verwachting is dat op de langere termijn bij het rijper worden van de bossen, het soortenspectrum zich weer zal uitbreiden.

4.3. Soortbesprekingen

DODAARS, n=8

In vrijwel alle grotere en diepere wateren in de onderzochte gebieden werden Dodaarsen vastgesteld. In het natuurontwikkelingsgebied in Schokland werd de soort niet aangetroffen, wat mogelijk te maken heeft met de geringe waterdiepte.

ROERDOMP, n=1

Het territorium is opgevoerd aan de hand van een voortdurend hoempende vogel op 21 mei. De vogel riep niet alleen in de ochtendschemer, maar ook later op de dag. De locatie betrof de meest natte rietzone, waar in eigenlijk maar een klein hoekje van het gebied zowel Roerdomp, Bruine Kiekendief, Waterral en Snor werden vastgesteld.

GRAUWE GANS, n=77

Het merendeel van de territoria werd gevonden in het Toppad bij Urk (15) en in de Stichtse Putten (59). Territoria zijn gebaseerd op basis van paren of individuele vogels, in het water rondzwemmend langs de rand van zompige delen van rietvelden in maart en april. Dit is typerend voor mannetjes die de wacht houden in de buurt van hun broedende vrouwtje. We zagen verrassend weinig paren met jongen, maar het is mogelijk dat deze de broedgebieden ongemerkt hadden verlaten om te foerageren op omringende graslanden.

NIJLGANS n=6

Een deel van de Nijlganzen hing rond in moerassen, waar ze mogelijk hebben genesteld. Nesten werden gevonden in Schokland op een oud buizerdnest in een fijnspar en in het Larservaartbos op een oud nest van een Zwarte Kraai in een populier.

Nijlganzen bij oud zwarte kraaiennest in een populier aan de rand van het Larservaartbos. De kop van het vrouwtje is zichtbaar boven de nestrand, het mannetje houdt de wacht. 25 maart 2011, Willem van Manen.

ZOMERTALING, n=7

Zomertalingen werden uitsluitend vastgesteld in de jonge natuurontwikkeling van Schokland, waar ze voorkwamen in de plas-dras-situaties, samen met Tureluurs en pleisterende Kemphanen.

KROONEEND, n=2

In de Stichtse Putten werden op 7 mei twee mannetjes waargenomen bij één van de twee kleine eilandjes op de grote plas. Een vervolgwaarneming werd gedaan op 11 juni toen een paartje in het zuidelijke deel van de plas aanwezig was en een solitair waakzaam ogend mannetje bij hetzelfde eilandje aanwezig was. Het is goed mogelijk dat een vrouwtje op het eiland een nest met eieren bebroedde. Tijdens latere rondes werden echter geen vrouwtjes met jongen gezien.

BRUINE KIEKENDIEF, n=2

De twee paren broedden in een tamelijk klein stukje nat riet in het Toppad bij Urk. Tijdens elk bezoek werden wel kiekendieven gezien, maar het kostte me (WvM) op 15 juni 2,5 uur om er achter te komen dat het om tenminste twee paren ging. Eén mannetje was donkerder en bracht tenminste eenmaal prooi aan een niet-ruiend vrouwtje. Een lichter mannetje bracht tenminste driemaal prooi aan een vrouwtje dat de middelste staartpennen miste. Een sterk ruiende bruine vogel werd verjaagd door een van de mannetjes, maar deze vogel werd niet weer gezien en ook gezien de frequentie van

waarnemingen tijdens de eerdere bezoeken is het niet aannemelijk dat er zich een derde paar in het gebied bevond. Waarschijnlijk bevatten beide nesten op 15 juni jongen. Het is onbekend of er jongen zijn uitgevlogen omdat dit niet is gecheckt.

HAVIK, n=3

Een van de paren in Schokland werd vooral tijdens de eerste rondes waargenomen, waarbij op 24 maart een adult vrouwtje werd gezien en op 8 april een prooi-overgave in hetzelfde perceel fijnspaar. Hoewel het betreffende en de omringende

Bebroed legsel van Havik in Schokland. Op het nest is opvallend weinig vers groen aanwezig, maar veel dons van het broedende vrouwtje. 22 april 2011 (Willem van Manen).

percelen uitputtend zijn doorgevoerd op een nest, werd dat niet gevonden. Slechts 400 m verderop ontdekte ik (WvM) op 22 april een Havik op vier eieren op een fijnsparnest dat ik voordien als buizerdnest had aangemerkt. Op 15 juni bevatte dit nest takkelingen, wat impliceert dat het eerste ei al in de laatst maartdecade moet zijn gelegd. Het autoclusterprogramma van Sovon besluit in dit geval tot één territorium, maar gezien de chronologie zijn het er twee geweest. Een afstand van 400 m tussen twee paren is het minimum dat bij Haviken werd vastgesteld (eigen gegevens) en het wekt geen verbazing dat in een dergelijk geval een van de paren niet tot eileg overgaat.

Het nest in het Larservaartbos zat in een berk en bevatte op 23 april drie eieren. Op 15 juni werden drie jongen geringd, alle mannetjes.

BUIZERD, n=21

De Buizerd bereikte in het onderzoeksgebied een dichtheid van 2,2 paren per 100 ha, wat een buitengemeen hoge dichtheid is. De hoge dichtheid is deels een gevolg van het gefragmenteerde karakter van het gebied en de langgerekte vormen van het Larservaartbos en Schokland, waardoor de paren niet per se dicht bij elkaar hoefden te broeden. In 20 territoria werd een opgebouwd nest aangetroffen, 5x in abeel, 4x in wilg, 3x in populier, 2x in sitkaspar en es en 1x in berk, els en zomereik. In tenminste 15 nesten werden eieren gelegd en van 14 nesten vlogen waarschijnlijk de jongen uit (we hebben geen nacontroles uitgevoerd).

Legsel van Buizerd in dikke els boven betonfietspad in het Larservaartbos. Pas later in het seizoen nam het fietsverkeer toe en de jongen van dit nest zijn normaal uitgevlogen. 23 april 2011 (Willem van Manen).

PORSELEINHOEN, n=2

Vanwege de stormloop op Schokland door vogelaars vanwege de melding van een Kleinst Waterhoen, werden ook veel andere soorten doorgegeven op de website van Waarneming.nl. Als karteerder wordt je dan voor het dilemma gesteld of je al deze

waarnemingen moet overnemen of niet. Ik (WvM) heb besloten dit in zijn algemeenheid niet te doen, omdat het methodologisch niet is te verantwoorden. Daarnaast is de vaardigheid om te determineren bij veel *twitchers* ongetwijfeld beter ontwikkeld dan bij mijzelf, maar heb ik geen idee omtrent hun kwaliteiten bij het tellen of het letten op uitsluitende waarnemingen. Op waarneming.nl staan derhalve grotere aantallen van Kwartel, Porseleinhoen en Waterral dan in dit rapport opgenomen. De twee roepende vogels werden door mij waargenomen op 15 juni in grassige plasdras-delen van het natuurontwikkelingsgebied.

KLEINST WATERHOEN, n=2

Op de site van Waarneming.nl staat de eerste waarneming van een roepende vogel op 4 juni. Daarna werden regelmatig 1-2 roepende exemplaren waargenomen. Zelf nam ik vogels waar in de nanacht/vroege ochtend van 15 juni. In beide gevallen leek het of de vogels duetteerden met een partner, zoals sommige ralachtigen doen wanneer ze gepaard zijn. Nageslagen in het "*Handbuch der Vögel Mitteleuropas*" bleek echter dat mannetjes een dergelijke roep produceren wanneer ze ongepaard zijn. Na 15 juni zijn geen exemplaren meer waargenomen in het gebied, mogelijk omdat de belangstelling van waarnemers was verflauwd. De vogels bewoonden een deel van het gebied met diverse relatief kleine plasjes met een begroeiing van liesgras en biezen.

WATERSNIP, n=2

Beide territoria waren gevestigd in het natuurontwikkelingsgebied van Schokland. Territoria zijn gehonoreerd aan de hand van een opgejaagde vogel (meest noordelijke territorium) op 21 mei en een baltsend (staartvibrerend) exemplaar op 15 juni.

GRUTTO, n=6

Ook Grutto's kwamen uitsluitend voor in het natuurontwikkelingsgebied in Schokland. Hoewel niet is gezocht naar nesten, had ik de indruk dat paren laat tot eileg overgingen. Op 15 juni werden vijf alarmerende paren in het gebied aangetroffen, wat een goed broedsucces indiceert.

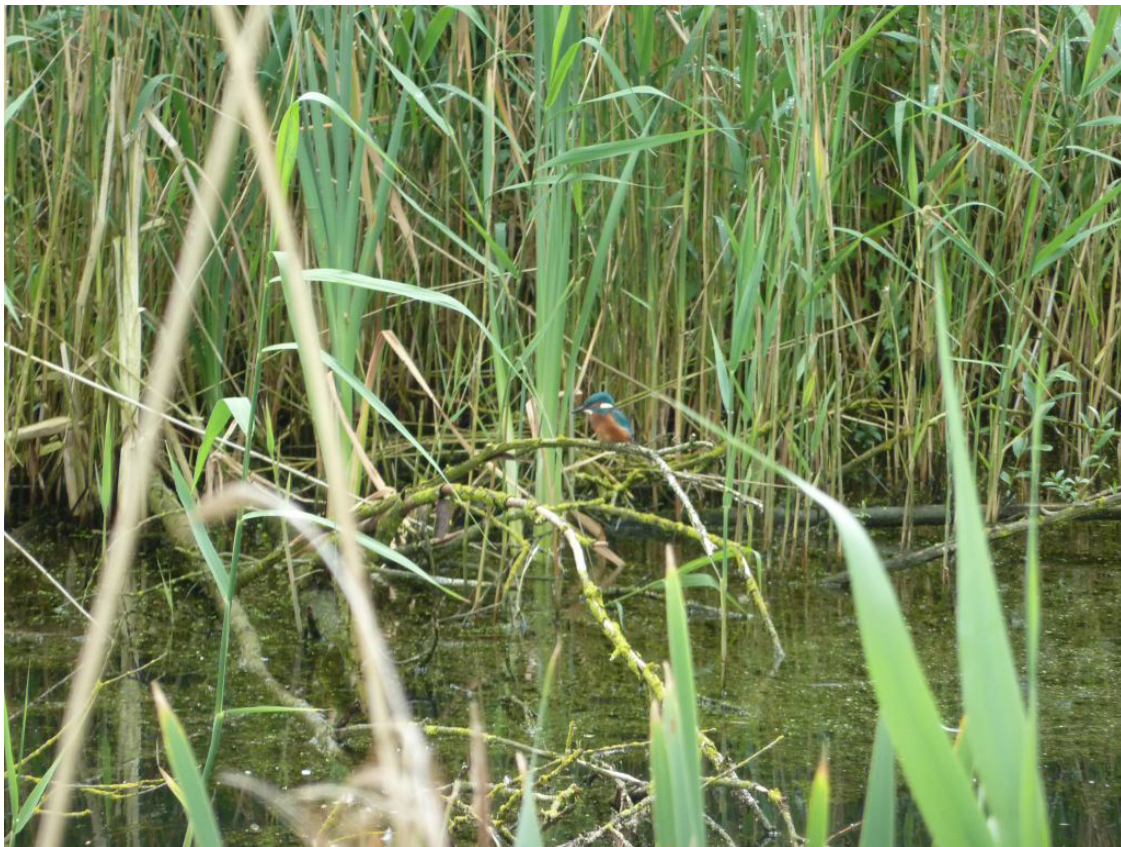
ZOMERTORTEL, n=4

Zomertortels werden uitsluitend gehoord in juni in dichte bosschages van de Wildwallen (1) en in wilgenstruweel met sleedoornstruwelen rond de Ooievaarsplas.

KOEKOEK, n=9

Bij Koekoeken is goed gelet op uitsluitende waarnemingen, waardoor het niet waarschijnlijk is dat de aantallen zijn overschat.

Mannetje Ijsvogel in een brede watergang in de Stichtse Putten, 11 juni 2011 (Symen Deuzeman).

STEENUIL, n=1

Bij de voormalige haven van Schokland werden drie jongen geringd en was een ander vrouwtje aanwezig ten opzichte van 2010 (med. Lukas van Lier)

IJSVOGEL, n=3

In het Larservaartbos werden meerder malen IJsvogels waargenomen in de buurt van een deels afgekalfd talud. Hierin bevond zich een aantal holletjes, waaronder één vers gebruikt (waarschijnlijk door IJsvogels).

Tijdens iedere ronde werden IJsvogels waargenomen in de omgeving van de fietsbrug tussen de Ooievaars- en Reigerplassen. Ondanks zoektochten naar holletjes werden deze niet gevonden. In de Stichtse Putten werden tijdens iedere ronde een IJsvogel waargenomen, verreweg de meeste in de brede watergangen in het zuidwestelijke deel van het gebied.

KLEINE BONTE SPECHT, n=2

Territoria zijn gebaseerd op een roepende vogel in de Ooievaars/Reigerplas op 23 april en 7 juli. In het Schokkerbos werd een roepende vogel waargenomen op 8 april nabij de Gesteententuin.

OEVERZWALUW, n=98

In het oostelijke deel van de Ooievaarsplas is een kunstmatige oeverwaluw wand aangelegd. Dick Jonkers en andere houden zich hiermee bezig. Er worden onder andere ringsessies gehouden. Zowel

de groep van Dick als ik (SD) kwamen op een kleine 100 bezette nesten uit.

NACHTEGAAL, n=44

De Nachtegaal bleek verrassend talrijk in de onderzochte gebieden en was in de meeste gevallen algemener dan tijdens voorgaande inventarisaties. De soort had een voorkeur voor oudere struwelen. Verreweg de hoogste dichtheid werd bereikt in de meidoorn- en sleedoorn struwelen in het oostelijke deel langs het fietspad van de Ooievaarsplas. De aanwezigheid van dergelijke struwelen bleek haast wel een voorwaarde voor de aanwezigheid van een territorium, ook elders in de terreinen. In het

De kunstmatige Oeverwaluw wand werd gebruikt door zo'n 100 paartjes, 4 juni 2011 (Symen Deuzeman).

Heggenlandschap bleven vrij veel waarnemingen op 23 april (7) bij de interpretatie ongebruikt, omdat ze tijdens latere bezoeken niet konden worden bevestigd. Op 20 mei werden er slechts twee Nachtegalen gehoord. Onduidelijk is in een dergelijk geval of het ging om zingende doortrekkers of dat de vogels vroeg zijn overgegaan tot eileg en zich daardoor stilhielden.

BLAUWBORST, n=16

In vrijwel alle onderzochte terreinen (waar ooit Blauwborsten voorkwamen) is de soort nu schaarser dan voorheen. Vrijwel zonder twijfel heeft dit te maken met vorderende successie en gebrek aan waterdynamiek, waardoor de voor deze soort belangrijke slikrandjes tussen vegetatie verdwijnen.

GEKRAAGDE ROODSTAART, n=1

Het territorium in het Schokkerbos is gebaseerd op zangwaarnemingen op 8 april, 22 april en 15 juni in de buurt van een kleine kapvlakte met aan de rand afgebroken fijnsparren met hollen van Grote Bonte Specht. Gekraagde Roodstaarten komen voor als broedvogel in de boomgaarden in de Noordoostpolder en waarschijnlijk is het territorium in het Schokkerbos daarvan een uitvloeisel.

SNOR, n=4

De Snor is een uiterst kritische moerasvogel, die voornamelijk broedt in nat overjarig rietland. De soort is vrij schaars in Nederland en komt feitelijk alleen voor in uitgestrekte moerasgebieden. In de Stichtse Putten is een ideaal biotoop voor de soort voorhanden in het natte overjarige rietmoeras. Hier werden twee territoria gevonden. Een derde territorium was aanwezig in het meer verruigde rietland aan de noordwestrand van het gebied, langs de snelweg.

BONTE VLIEGENVANGER, n=1

Bonte Vliegenvangers zijn uitermate schaars geworden in de polderbossen. Het enige territorium werd vastgesteld in het Larservaartbos, waar op 23 april een alarmerende vogel werd waargenomen bij een oude holte van een Grote Bonte Specht in een esdoorn. Helaas kon ik tijdens de daaropvolgende ronde de exacte locatie niet terugvinden en dus niet checken of er bijvoorbeeld jongen werden gevoerd.

BAARDMAN, n=2

Baardmannetjes werden uitsluitend vastgesteld in het natte rietmoeras in de Stichtse Putten. Hier werden op 9 april, 7 mei en 11 juni tenminste twee mannetjes waargenomen.

BOOMKLEVER, n=7

Alle in 2011 gekarteerde gebieden werden onderzocht in de periode 1998-2000, waarbij er geen Boomklevers werden vastgesteld. Op de meeste plekken heeft de soort inmiddels vaste grond aan de voeten gekregen. Boomklevers werden uitsluitend waargenomen in percelen met zwaarder loofhout.

WIELEWAAL, n=2

Ooit het grootste bolwerk van de Wielewaal in Nederland, moet de soort nu met een lantaarntje worden gezocht. De twee territoria werden vastgesteld in het centrale deel van het Larservaartbos in een perceel met zomereik en in een perceel met oude populieren. Beide territoria berusten op één waarneming van een zingend mannetje.

5. Conclusies en aanbevelingen

In de geïnventariseerde gebieden werd in 2011 een rijke vogelbevolking aangetroffen. In vergelijking met eerdere karteringen blijkt dat vooral soorten van vroege successiestadia en open terrein in aantal zijn afgenomen en soorten van rijpere bossen in aantal zijn toegenomen of nieuw zijn verschenen als broedvogel. Uitzondering hierop vormt de recente natuurontwikkeling bij Schokland, waar nog pioniersituaties bestaan.

Om enige variatie in de broedvogelstand te behouden pleiten wij ervoor om de hoger gelegen akkers in Schokland op het voormalige eiland, de Wildwallen en het Heggenlandschap deels open te houden door akkerbouw, maaien of begrazen, waarbij op dit moment het maaibeheer in de Wildwallen de meeste vruchten lijkt af te werpen. Daar waar mogelijk (en waarschijnlijk geldt dat alleen voor de natuurontwikkeling in Schokland) verdient het aanbeveling om door maaien en een zo hoog mogelijk winterwaterpeil de successie te vertragen om het huidige, wel bijzonder rijke stadium, zo lang mogelijk vast te houden.

Voor de overige terreinen lijkt op lange termijn het beste een bosbestemming weggelegd. Dit geldt ook voor de akkers ten westen van het Schokkerbos, die in 2011 nagenoeg vogelloos waren. Vooral in de bosgebieden moet rekening worden gehouden met het op enige termijn verdwijnen of zeldzaam worden van veel vogelsoorten (struweelsoorten). Hierover zou de beheerder niet teveel moeten inzitten, want bossystemen hebben nu eenmaal een lange tijd nodig om te rijpen. Uiteindelijk zal ook in deze terreinen de diversiteit van het broedvogelbestand weer gaan toenemen. Aanzienlijk voordeel is hierbij dat de beheerder slechts zijn armen over elkaar hoeft te slaan en te wachten (een kunst die veel beheerders echter slecht beheersen).

In grote lijnen is hierboven het vigerende beheer van het Flevo-landschap geschetst, waarop wij dus weinig of niets hebben aan te merken.

Op de grote plas in de Stichtse Putten werden meerdere nesten gevonden van Fuut en Meerkoet midden op de plas, 11 juni 2011 (Symen Deuzeman).

6. Literatuur

VAN BEUSEKOM R., HUIGEN P., HUSTINGS F., DE PATER K. & THISSEN J. (RED.) 2004. Rode Lijst van de Nederlandse broedvogels. Tirion Uitgevers B.V., Baarn.

BONDER M.C. 1998. Broedvogels van Toppad Urk in 1998. SOVON-inventarisatierapport 1998/27. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

BONDER M.C. 1998. Broedvogels van Schokland in 1998 (met kort overzicht van de libellenfauna). SOVON-inventarisatierapport 1998/14. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen

VAN DIJK A.J. & BOELE A. 2011. Handleiding SOVON Broedvogelonderzoek. SOVON Vogelonderzoek, Nijmegen.

Bijlagen

Bijlage 1. Vergelijking met resultaten van eerdere karteringen in de in 2011 onderzochte gebieden.

Bijlage 2. verspreidingskaarten (volgende pagina's).

Bijlage 1. Vergelijking met resultaten van eerdere karteringen in de in 2011 onderzochte gebieden. + Aanwezig in onbekend aantal, ?= soort niet geteld, onbekend of aanwezig. Voor de kartering van 1999 is in enkele gevallen + ingevuld wanneer de soort vrijwel zeker aanwezig moet zijn geweest.

Schokland, bos en 'eiland'

Soort	1991	1998	2011	Soort	1991	1998	2011
Nijlgans	0	0	1	Spotvogel	4	1	0
Bergeend	1	0	0	Kleine Karekiet	0	2	2
Wilde Eend	3	6	3	Braamsluiper	1	1	0
Havik	1	2	2	Grasmus	1	3	18
Sperwer	2	1	0	Tuinfluit	18	33	21
Buizerd	4	4	4	Zwartkop	38	54	46
Kwartel	0	0	1	Fluiter	1	0	0
Fazant	1	0	0	Tjiftjaf	33	75	+
Meerkoet	0	1	0	Fitis	26	14	+
Waterhoen	0	2	0	Grauwe Vliegenvanger	8	2	2
Scholekster	1	0	0	Bonte Vliegenvanger	1	0	0
Kievit	2	0	0	Goudhaan	24	17	8
Houtsnip	4	1	0	Vuurgoudhaan	0	1	0
Holenduif	3	2	2	Matkop	6	2	2
Houtduif	58	19	13	Glanskop	1	0	0
Zomertortel	8	6	0	Zwarte Mees	2	0	0
Turkse Tortel	2	1	0	Pimpelmees	13	14	+
Kerkuil	1	0	0	Koolmees	19	27	+
Steenuil	0	0	1	Boomkruiper	4	14	14
Zwarte Specht	0	1	0	Wielewaal	4	0	0
Grote Bonte Specht	4	8	9	Gaai	4	5	+
Kleine Bonte Specht	0	1	1	Ekster	0	1	0
Veldleeuwerik	1	0	0	Kauw	1	4	0
Boompieper	0	2	14	Zwarte Kraai	0	5	2
Graspieper	2	1	0	Spreeuw	9	7	2
Gele Kwikstaart	4	0	0	Huisemus	17	26	1
Witte Kwikstaart	7	2	+	Ringmus	9	4	1
Winterkoning	40	60	+	Vink	91	71	+
Heggenmus	22	16	4	Groenling	11	4	2
Roodborst	24	28	+	Putter	1	0	2
Nachtegaal	0	1	0	Sijs	0	1	0
Zwarte Roodstaart	2	1	0	Kneu	7	1	5
Gekraagde Roodstaart	0	0	1	Kruisbek	0	1	0
Merel	46	86	+	Goudvink	1	0	1
Zanglijster	33	21	21	Appelvink	16	13	22
Grote Lijster	2	6	2	Rietgors	0	4	0
Bosrietzanger	2	2	6				

Schokland natuurontwikkeling

Soort	2008	2011	Soort	2008	2011
Knobbelzwaan	3	3	Waterhoen	+	2
Grauwe Gans	3	2	Meerkoet	+	20
Bergeend	2	0	Scholekster	1	1
Krakeend	6	11	Kievit	12	29
Wintertaling	7	0	Watersnip	2	2
Wilde Eend	+	92	Grutto	6	6
Zomertaling	8	7	Tureluur	6	9
Slobeend	10	12	Veldleeuwerik	6	3
Kuifeend	0	2	Graspieper	10	5
Bruine Kiekendief	1?	0	Gele Kwikstaart	4	3
Kwartel	0	2	Bosrietzanger	+	5
Waterral	0	1	Kleine Karekiet	+	20
Porseleinhoen	2	2	Rietgors	0	10
Kleinst Waterhoen	0	2			

Toppad Urk, In een deel van de jaren is alleen het moerasreservaat geteld en niet het daarnaast gelegen grasland. Dit was het geval in 1974-1994 en 2003-2005.

Soort	1974	1987	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2003	2005	2011
Dodaars	1	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	2
Fuut	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	0
Roerdomp	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1
Knobbelzwaan	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	0	1	1
Grauwe Gans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	15
Nijlgans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2
Bergeend	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0
Wilde Eend	35	35	15	?	3	5	4	4	5	48	14	21	25
Krakeend	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
Soepeend	0	0	0	0	0	2	4	4	5	4	0	0	0
Slobeend	1	0	0	0	1	2	0	0	1	1	0	1	0
Zomertaling	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Kuifeend	3	0	0	0	0	0	0	0	0	6	4	1	4
Bruine Kiekendief	0	1	1	1	2	2	2	2	3	5	3	2	2
Buizerd	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1
Torenvalk	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
Fazant	5	0	5	3	1	3	2	0	2	4	?	?	0
Waterral	4	1	0	0	0	3	1	2	2	3	7	4	1
Waterhoen	1	1	1	0	0	0	0	1	0	9	1	10	1
Meerkoet	10	4	1	2	1	2	2	2	3	15	7	8	6
Kluut	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Kleine Plevier	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0
Kievit	0	0	0	0	0	0	4	5	8	9	0	0	0
Scholekster	0	0	0	0	0	0	0	3	0	2	0	0	0
Grutto	0	0	0	0	0	0	1	0	0	3	0	0	0
Tureluur	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	0
Holenduif	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	?	?	1
Houtduif	0	9	5	4	1	4	3	3	4	5	?	?	9
Zomertortel	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1
Koekoek	1	0	1	1	1	1	1	0	0	1	?	?	1
Grote Bonte Specht	0	0	0	0	0	1	1	1	1	2	?	?	1
Winterkoning	0	0	3	6	3	6	3	3	3	7	?	?	5

vervolg tabel

Soort	1974	1987	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	2003	2005	2011
Heggenmus	1	1	0	0	1	2	2	2	1	1	?	?	7
Nachtegaal	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	2
Blauwborst	0	0	1	1	3	6	6	4	3	11	3	4	4
Gekraagde Roodstaart	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	?	?	0
Merel	1	3	3	2	3	6	2	2	3	15	?	?	2
Zanglijster	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	?	?	2
Sprinkhaanzanger	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	0	2	2
Snor	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Rietzanger	2	3	0	0	1	1	2	6	4	2	6	1	3
Bosrietzanger	9	7	13	13	8	6	7	8	5	10	+	+	5
Kleine Karekiet	22	23	21	26	13	12	20	18	17	50	35	51	37
Grote Karekiet	0	1	0	0	1	2	0	0	0	0	0	0	0
Spotvogel	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Braamsluiper	0	0	0	0	0	1	0	0	1	0	?	?	1
Grasmus	0	4	1	1	0	0	1	2	0	4	?	?	5
Tuinfluiters	1	6	5	6	2	3	2	3	2	5	?	?	4
Zwartkop	1	0	0	0	0	0	0	0	1	4	?	?	7
Tjiftjaf	1	0	0	4	5	5	5	4	4	12	?	?	23
Fitis	15	23	14	13	7	10	6	7	5	24	?	?	13
Baardmannetje	16	2	1	0	1	2	2	2	5	5	6	2	0
Staartmees	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	?	?	1
Pimpelmees	0	5	1	0	0	0	1	1	0	3	?	?	4
Koolmees	0	3	2	3	0	2	2	1	1	0	?	?	6
Buidelmees	0	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0
Grauwe Klauwier	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Vlaamse Gaai	0	3	2	3	0	2	2	1	1	1	?	?	2
Ekster	0	0	0	0	0	1	0	0	0	3	?	?	1
Zwarte Kraai	0	1	0	0	0	2	2	1	1	3	?	?	3
Ringmus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	?	?	0
Vink	0	0	0	0	0	2	0	1	1	0	?	?	0
Groenling	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	?	?	0
Putter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	?	?	0
Kneu	5	3	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
Appelvink	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Rietgors	32	18	7	5	6	5	6	8	5	29	27	14	7

Larservaartbos

soort	2000	2011	soort	2000	2011
Fuut	5	0	Kleine Karekiet	+	23
Nijlgans	0	1	Spotvogel	2	1
Krakeend	1	1	Grasmus	21	15
Wilde Eend	+	5	Tuinfluitier	+	43
Kuifeend	3	2	Zwartkop	+	89
Havik	1	1	Tjiftjaf	+	+
Buizerd	6	8	Fitis	+	+
Kwartel	0	1	Goudhaan	3	0
Waterhoen	1	0	Grauwe Vliegenvanger	4	1
Meerkoet	+	5	Bonte Vliegenvanger	0	1
Houtsnip	7	0	Staartmees	+	7
Holenduif	5	0	Glanskop	2	0
Houtduif	+	13	Matkop	12	3
Zomertortel	5	0	Pimpelmees	+	+
Koekoek	4	1	Koolmees	+	+
IJsvogel	0	1	Boomklever	0	2
Grote Bonte Specht	10	12	Boomkruiper	22	13
Boompieper	1	1	Wielewaal	3	2
Winterkoning	+	+	Gaai	+	+
Heggenmus	+	14	Zwarte Kraai	0	3
Roodborst	+	+	Spreeuw	+	1
Nachtegaal	4	10	Vink	+	+
Blauwborst	5	2	Groenling	10	28
Merel	+	+	Putter	16	2
Zanglijster	+	82	Kneu	8	4
Grote Lijster	3	4	Appelvink	23	34
Sprinkhaanzanger	5	3	Rietgors	3	10
Bosrietzanger	+	54			

Wildwallen

Soort	1999	2008	2011	Soort	1999	2008	2011
Dodaars	0	2	1	Merel	+	+	+
Fuut	1	0	0	Zanglijster	+	+	11
Knobbelzwaan	0	1	1	Grote lijster	1	0	0
Krakeend	1	0	1	Sprinkhaanzanger	1	1	2
Wilde eend	+	+	1	Bosrietzanger	?	0	2
Kuifeend	1	0	0	Kleine karekiet	+	+	2
Havik	1	0	0	Grasmus	1	2	5
Buizerd	1	1	2	Tuinfluitier	+	+	8
Kwartelkoning	0	2	0	Zwartkop	+	+	12
Waterhoen	1	0	1	Tjiftjaf	+	+	+
Meerkoet	+	+	1	Fitis	+	+	+
Holenduif		+	0	Staartmees	?	+	0
Houtduif	+	+	4	Matkop	1	0	1
Zomertortel	1	4	1	Pimpelmees	+	+	+
Koekoek	1	1	1	Koolmees	+	+	+
Ijsvogel	0	1	0	Boomkruiper	1	+	1
Grote bonte specht	3	1	2	Wielewaal	1	0	0
Witte Kwikstaart	?	+	0	Gaai	?	+	+
Boompieper	2	2	2	Zwarte kraai	0	+	1
Graspieper	0	1	0	Vink	+	+	+
Winterkoning	+	+	+	Groenling	3	6	3
Heggemus	+	+	5	Putter	2	2	1
Roodborst	+	+	+	Kneu	?	2	0
Nachtegaal	0	2	2	Appelvink	2	3	2

Heggenlandschap

Soort	1976	1977	1990	1999	2006	2011
Bergeend	0	0	1	0	0	0
Sperwer	0	0	1-2	1	1	0
Buizerd	0	0	0	1	1	0
Fazant	0	0	2	0	0	0
Scholekster	0	1	0	0	0	0
Kievit	1	0	8	0	0	0
Grutto	2	3	14	0	0	0
Wulp	1	1	0	0	0	0
Houtduif	1	1	0	?	+	3
Zomertortel	0	0	6	2	4	0
Grote bonte spech	0	0	0-1	0	0	1
Veldleeuwerik	9	5	6	0	0	0
Boompieper	0	0	1	0	1	1
Graspieper	6	3	1	0	0	0
Winterkoning	0	0	8	?	+	+
Heggemus	0	0	13	?	+	3
Roodborst	0	0	0	?	?	+
Nachtegaal	0	0	0	7	7	2
Merel	0	0	1	?	+	+
Zanglijster	0	0	0	?	+	3
Grote lijster	0	0	0	0	2	0
Sprinkhaanzanger	0	0	0-1	0	2	0
Bosrietzanger	0	0	1	?	?	0
Spotvogel	2	0	0-1	0	3	3
Braamsluiper	0	0	1	1	2	0
Grasmus	0	1	0	8	2	0
Tuinfluit	0	1	5	?	+	4
Zwartkop	0	0	6	?	+	9
Tjiftjaf	0	0	4	?	+	+
Fitis	0	0	19	?	+	+
Staartmees	0	0	5	?	?	1
Matkop	0	0	16	1	1	0
Koolmees	0	0	0	?	+	+
Boomkruiper	0	0	0	0	0	1
Gaai	0	0	11	?	?	+
Ekster	0	0	6	3	?	0
Zwarte kraai	0	0	1	1	?	1
Spreeuw	0	0	3-4	?	?	0
Vink	0	0	1	?	?	+
Groenling	0	0	0	3	6	1
Putter	0	0	1	3	3	1
Kneu	10	20	2	?	2	0
Appelvink	0	0	0	0	5	1
Rietgors	2	1	11	0	0	0

Ooievaars- en Reigerplas

Soort	1999	2011
Dodaars	0	1
Fuut	8	7
Grauwe Gans	0	1
Krakeend	9	6
Wilde Eend	+	11
Kuifeend	1	8
Havik	1	0
Sperwer	1	0
Buizerd	1	2
Meerkoet	+	8
Kleine Plevier	1	0
Holenduif	0	2
Houtduif	+	9
Zomertortel	5	3
Koekoek	4	3
IJsvogel	0	1
Grote Bonte Specht	3	6
Kleine Bonte Specht	0	1
Oeverzwaluw	151	98
Boerenzwaluw	?	1
Boompieper	2	0
Witte Kwikstaart	+	5
Heggenmus	+	17

Soort	1999	2011
Nachtegaal	18	22
Blauwborst	14	2
Zanglijster	+	23
Sprinkhaanzanger	20	11
Rietzanger	3	1
Bosrietzanger	+	78
Kleine Karekiet	+	31
Spotvogel	6	3
Grasmus	33	51
Tuinfluit	+	47
Zwartkop	+	85
Grauwe Vliegenvanger	0	2
Staartmees	+	5
Matkop	5	7
Boomkruiper	1	8
Boomklever	0	1
Zwarte Kraai	1	1
Spreeuw	?	2
Groenling	8	9
Putter	11	6
Kneu	?	1
Appelvink	2	10
Rietgors	10	6

Stichtse Putten

Soort	1999	2011
Dodaars	7	4
Fuut	6	4
Knobbelzwaan	1	2
Grauwe Gans	0	59
Canadese Gans	0	9
Brandgans	0	1
Nijlgans	2	2
Bergeend	2	1
Krakeend	2	14
Wilde Eend	+	13
Zomertaling	1	0
Slobeend	2	6
Krooneend	0	2
Tafeleend	0	3
Kuifeend	3	18
Buizerd	3	4
Torenvalk	1	1
Waterral	1	0
Waterhoen	2	0
Meerkoet	+	19
Scholekster	1	0
Kleine Plevier	2	0
Bontbekplevier	2	0
Tureluur	1	0
Holenduif	1	1
Houtduif	+	7
Zomertortel	3	0
Koekoek	3	3
Ransuil	1	0
IJsvogel	0	1
Grote Bonte Specht	2	6

Soort	1999	2011
Boompieper	2	1
Graspieper	3	0
Gele Kwikstaart	1	0
Heggenmus	+	11
Nachtegaal	4	6
Blauwborst	22	8
Soepgans	?	1
Zanglijster	+	17
Sprinkhaanzanger	7	7
Snor	0	3
Rietzanger	3	2
Bosrietzanger	+	40
Kleine Karekiet	+	54
Spotvogel	8	0
Grasmus	25	39
Tuinfluit	+	34
Zwartkop	+	31
Grauwe Vliegenvanger	2	0
Baardman	2	2
Buidelmees	3	0
Staartmees	?	2
Matkop	3	6
Boomklever	0	1
Boomkruiper	1	7
Zwarte Kraai	4	2
Spreeuw	?	11
Groenling	12	5
Putter	10	4
Kneu	?	5
Appelvink	0	6
Rietgors	29	23

Bijlage 2. verspreidingskaarten (volgende pagina's).

SOVON Vogelonderzoek Nederland

Natuurplaza (gebouw Mercator 3)
Toernooiveld 1
6525 ED Nijmegen
T (024) 741 04 10

E info@sovon.nl
I www.sovon.nl

Natuur dichtbij
**HET FLEVO
LANDSCHAP**

